

Magdaléna Leichtová

Mnoho psů, zajícova smrt: dilemata post-konfliktní rekonstrukce Kosova

Abstract:

In this article the author argues that the development assistance provided to Kosovo helps to create a „like-unit“ of the international system. This assistance is provided according to donor guidelines and thus leads to the construction of a modern state as the basic unit of the international system. The conclusion the author came to states that the development assistance helps the external sovereignty of Kosovo, despite the fact that many members of the donor organisations do not recognise the existence of Kosovo. At the same time, the author argues that the very same assistance undermines the internal sovereignty of Kosovo, as it confirms, respects and thus enforces the ethnical cleavages in the society. As a tool of improvement, the author suggests the concept of „functional networking“, which might provide an alternative point of view on providing development assistance in dividend societies.

Keywords: Kosovo, Sovereignty, Development Assistance, International Recognition, UNDP

1. Úvod

Koncentrace mezinárodních organizací, rozvojových agentur a bezpečnostních složek v Prištině, hlavním městě Kosova, dosahuje zřejmě – měřeno na metr čtvereční – jedné z nejvyšších koncentrací na světě. Celé centrum města je doslova protkáno sítí sídel a poboček zahraničních institucí mezinárodního i národního charakteru. Jejich zaměstnanci tvoří specifickou skupinu obyvatel města zvanou „internationals“, kteří se koncentrují ve všem známých podnicích a kavárnách a v podstatě udržují v chodu síť luxusních hotelů, které v charismatickém ale nepříliš turisticky zajímavém městě rychle rostou. To všechno pouze ilustruje fakt, že Kosovo patří mezi „aid darlings“¹ současného mezinárodního systému. Je sem soustředěno enormní úsilí a významné prostředky, jejichž cílem je post-konfliktní rekonstrukce a vytvoření stabilní politické jednotky. I v tomto textu budeme (z důvodů diskutovaných níže) hovořit o Kosovu jako o samostatném státu a předpokládat, že úspěšný výkon státních funkcí je jedním z cílů rekonstrukčních aktivit.

Přesto, když se podíváme na Kosovo v současné době, shledáme u něj ve většině definičních znaků státnosti významné nedostatky. Nejznámější je v tomto ohledu problém Kosova s mezinárodním uznáním. V současné době uznává Kosovo méně než polovina států světa – přesněji 91 zemí² včetně České republiky. Právě uznání českou vládou je jeden z důvodů, proč v tomto textu uvažujeme o Kosovu jako o státu. Druhým důvodem pak je faktické oddělení kosovského území od Srbska fyzickými hranicemi, oddělením ekonomických toků, přenesením politických a administrativních funkcí na místní vládu a úřady a také většinou obyvatelstva sdílenou představou, že žijí v samostatném státě.

Pokud ale budeme postupně prověřovat jednotlivé definiční rysy státu, pak můžeme kosovskou státnost významně zpochybňovat. Dle mezinárodního práva jsou definičními znaky státu jeho právní subjektivita (neboli způsobilost vstupovat do vztahů s dalšími státy), vláda, která ovládá alespoň část svého území, vymezené území a stálé obyvatelstvo (Eliáš 2008, 82). Právní subjektivita státu vzniká poté, co jej uznají ostatní státy. Právě proces uznání je alfou a omegou přiznání „státnosti“ podle této definice, protože se dosud nepodařilo dosáhnout kompletního, ba ani většinového uznání Kosova v mezinárodním systému.

Pokud sáhne ke klasické definici státu hojně citované v politické vědě, kterou formuloval Max Weber, pak stát je „*lidské společenství, které si (úspěšně) nárokuje monopol na legitimní užití násilí*“ (Weber 1919, 1). V tomto ohledu je pro kosovskou státnost klíčové slovo v závorce – úspěšně. V Kosovu dochází do současnosti k násilným střetům mezi kosovskými Srby a kosovskými Albánci, řada bezpečnostních funkcí státu je dosud v rukou nebo pod dozorem externím aktérů (zejména NATO prostřednictvím mise KFOR). Kromě vojáků KFOR potkáme na ulicích kosovských měst také policejní jednotky italských Carabinieri i dalších zemí. V tomto ohledu je tedy kosovská státnost také sporná.

Vnitřní suverenita byla precizněji definována například v Anarchical Society Hedleyho Bulla, kde čteme, že stát je „*nezavislá politická komunita, která má vládu a disponuje suverenitou ve vztahu k určité části zemského povrchu a určité části lidské populace*“ (Bull 2002, 8). V kosovském případě, kdy nově se rozvíjející státní instituce prakticky neovládají sever země, je i tato forma kosovské suverenity sporná. Ukazuje se tedy, že v pozitivistické imaginaci založené na předpokladu, že stát má něco „vlastnit“ (mezinárodní uznání, monopol na legitimní násilí), aby byl suverénní, je Kosovo státem pouze stěží. Přesto fakticky existuje a funguje stejně nebo dokonce lépe než jiné jednotky, které se těší mezinárodnímu uznání – slabé státy.

Pokud na kosovský případ aplikujeme známý koncept slabé státnosti Roberta Rotberga, dočítáme se, že „*typicky ve slabých státech najdeme etnické, náboženské, jazykové nebo jiné tenze mezi skupinami obyvatel [...] Možnosti státu poskytovat adekvátní množství politických statků je oslabená nebo oslabuje. Školy a nemocnice vykazují známky úpadku zvláště mimo hlavní města, HDP na hlavu a další ekonomické indikátory se propadají, někdy i dramaticky; úroveň korupce je až trapně vysoká a rostoucí. Je porušováno právo. Zastrahuje se občanská společnost. Slabé státy jsou často ovládnuty despoty, volenými nebo ne*“ (Rotberg 2004, 4).

Řada uvedených rysů odpovídá kosovskému případu. Před návštěvou jakýchkoliv nemocnic a zejména těch mimo Prištinu vás místní přátelé spíše varují, hodnocení kvality kosovských univerzit jejich vlastními studenty je nevalné a vzhled univerzitních budov v centru Prištiny podává výmluvné svědectví o nedostatku finančních prostředků. Nicméně v obou oblastech probíhá řada reforem a úroveň zdravotnictví i vzdělání se v současném Kosovu spíše zvyšuje. Úroveň korupce dle Corruption Perception Index vydávaného každoročně Transparency International je v Kosovu nejvyšší na Balkáně i přes zdatnou konkurenci většiny jeho sousedů. Kosovo ve výsledcích za rok 2011 získalo 2,9 bodu z deseti možných, přičemž deset bodů vyjadřuje zcela nekorupční prostředí.³ Hrubý domácí produkt Kosova patří mezi nejnižší v Evropě, ale zároveň ko-

1) *Termín jsem si vypůjčila z článku: Marysse, S., Ansoms, A. a Cassimon (2006): Aid 'Darlings' and 'Orphans' of the Great Lakes Region in Africa. Discussion paper 10/2006 (<http://www.ua.ac.be/objs/00152962.pdf>), 10. 9. 2012).*

2) *Aktuální stav je možné sledovat na: Kosovo Thanks You: Who Recognized Kosova as an Independent State? <http://www.kosovothankyou.com/>, 24. 10. 2012*

3) *Transparency International: Corruption Perception Index 2011, <http://cpi.transparency.org/cpi2011/results/>, 12. 10. 2012.*

sovská ekonomika zaznamenává vytrvalý růst (Ministry of Public Administration 2011, 4). Kosovská vláda není vládou despotů, jakkoliv trpí mnoha neduhy slabých vlád jako je korupce, klientelismus a podobně. V těchto parametrech tedy Kosovo plní většinu znaků slabé státности, ale zároveň vykazuje rysy zlepšení v mnoha oblastech.

V citlivé otázce etnických tenzí ale Kosovo dokonce překračuje Rotbergovu definici slabého státu a blíží se typu rozpadajícího se státu, ve kterém některé skupiny obyvatel neuznávají autoritu centrální vlády a usilují o autonomii či se fakticky chovají jako by byly autonomními jednotkami nebo součástí státu jiného (Rotberg 2004, 8). Nejpůsobivější ukázkou tohoto fenoménu je město Mitrovica a přilehlé regiony v severním Kosovu. Pokud jsme totiž jako jeden z důvodů, proč v tomto textu hovoříme o Kosovu jako o státu, uvedli sdílenou představu jeho obyvatel o existenci takového státu, pak v případě severních oblastí Kosova platí stejně silně sdílená představa jeho obyvatel, že jsou součástí Srbska. O praktických projevech této představy pojednáme dále v tomto textu. Nicméně pro tuto chvíli postačí konstatovat, že tento rys Rotbergovy slabé státности Kosovo naplňuje vrchovatě.

Pokud shrneme výše řečené, kromě problematické suverenity vnější se současné Kosovo potýká i s významnými limity v suverenitě vnitřní. Touto situací se zabývá ona rozsáhlá komunita mezinárodních organizací a pracovníků, kteří v Kosovu „performují postkonfliktní rekonstrukci“.

V tomto textu vycházím z několika základních předpokladů, které budou postupně ověřovány. Za prvé, hranice mezi bezpečností a rozvojovými aktivitami je v současné době prakticky nerozeznatelná a oba typy aktivit se do velké míry překrývají. Za druhé, cíle post-konfliktní rekonstrukce (nejen) Kosova směřují k vybudování státu coby jednotky podobné státům „úspěšným“, neboli k vybudování výše zmíněných znaků vnitřní suverenity. Za třetí, v případě Kosova mohou mít rekonstrukční aktivity úspěch paradoxně spíše na úrovni mezinárodní – posílí argumenty pro mezinárodní uznání této jednotky. Za čtvrté, takto strukturovaná post-konfliktní rekonstrukce fakticky nevede k vybudování jednotné společnosti, ale do velké míry konzervuje vnitřní rozdělení společnosti, a tak vlastně podkopává své vlastní záměry ve sféře vnitřní stability Kosova. V této poslední části textu postavíme proti sobě reálně fungující rozvojové strategie významných aktérů působících v Kosovu a koncept „funkčního síťování“, který jsme vytvořily s kolegyněmi Lindou Piknerovou a Martinou Ponižilovou na Katedře politikologie a mezinárodních vztahů FF ZČU v Plzni.

2. Rozvojovo-postkonfliktní rekonstrukce

Na úrovni teorie mezinárodních vztahů můžeme postupně prolínání rozvojových a bezpečnostních aktivit sledovat na vývoji konceptualizace bezpečnosti. V období po skončení studené války došlo k významné redefinici konceptu bezpečnosti v proce-

su, který Barry Buzan a Lene Hansen označují jako widening a deepening, neboli rozšiřování a prohlubování (Buzan a Hansen 2009, 192). Tyto termíny označují dva klíčové posuny v chápání bezpečnosti. Widening (rozšiřování) označuje rozšiřování oblastí, ve kterých chceme bezpečnost zajišťovat. Kromě vojensko-politického segmentu se do centra pozornosti dostávají taková témata jako environmentální bezpečnost či potravinová bezpečnost. Deepening, tedy prohlubování, pak znamená zahrnování nových úrovní analýzy a nových referenčních subjektů, jako jsou různé sociální skupiny, organizace či jednotlivci (Buzan a Hansen 2009, 192). Asi nejreprezentativnějším výsledkem tohoto akademického proudu je Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu Barry Buzana, Jaap de Wilda, Ole Waevera (2005), kteří se věnují tzv. rozšířenému pojetí bezpečnosti založenému na analýze jednotlivých sektorů bezpečnosti a jejich vzájemnému ovlivňování na různých úrovních analýzy, prostřednictvím procesu sekuritizace. Bezpečnostní hrozba se v tomto pojetí zařadila mezi sociálně konstruované společenské fenomény a bezpečnost se rozšířila všude tam, kde se podaří vytvořit přesvědčivou hrozbu, tedy i do oblasti ekonomických politik, energetických otázek, environmentálních problémů a podobně.

K propojení témat, která bychom mohli chápat jako „rozvojová“, s tématy bezpečnostními přilákala pozornost již na konci šedesátých let práce Johana Galtunga. Galtung představuje koncept „strukturálního násilí“ či „strukturálního konfliktu“. *„Třídění polarizace se stává strukturálním násilím, pokud ti, kdo jsou v této struktuře níže, jsou poškozováni či ohroženi, tedy pokud jejich základní potřeby jsou potlačovány nebo neuspokojovány jako důsledek struktury společenského vyloučení“* (Galtung 2007, 18).

V tomto pojetí se součástí bezpečnosti přímo stávají životní podmínky jednotlivce a společenská struktura, ve které žije. Budování společnosti, která nebude obsahovat nebo alespoň minimalizuje strukturální překážky k lidskému rozvoji, je klíčovým aspektem dosažení bezpečnosti, protože eliminuje taková rozdělení společnosti, která nejsou překonatelná legálními prostředky a jsou proto „přirozeným“ zdrojem konfliktu.

Vyústěním této akademické diskuze se stal vlivný koncept lidské bezpečnosti. Lidská bezpečnost se stala díky zprávě Human Security Now Amartyi Sena a Sadako Ogaty konceptem na hraně mezi teorií bezpečnosti a politickou strategií. Sen a Ogata představili lidskou bezpečnost jako *„bezpečnost od chronických hrozeb jako hlad, nemoc či represe a ochranu před náhlými a škodlivými změnami každodenního života“* (cit. dle Booth 2007, 321).

Na tomto místě se musíme zastavit u vývoje v druhé oblasti, která nás v této podkapitole zajímá – u rozvojových studií. Ve stejné době za přispění Amartyi Sena vznikla také koncepce lidského rozvoje. Tento přístup vychází z konceptu tzv. lidských možností. Sen představuje blahobyt nejen jako ekonomický užitek, ale jako svobodu volby a možnosti nakládat dle této volby se svým životem (Sen 2003, 4). Zajištění co nejširšího spektra možností, jak nakládat se svým životem a jak řešit obtížné situace, je pro Sena nutnou podmínkou rozvoje. Sen je proto velkým zastáncem svobody jednot-

livce a advokátem odstraňování všech strukturálních překážek samostatné aktivitě jednotlivců (Sen 2000, 33).

Důrazem na odstranění překážek a nesvobod zakořeněných ve struktuře společnosti se z rozvojových východisek blíží bezpečnostním závěrům Johana Galtunga. Neboli tytéž problémy, které u Galtunga představují bezpečnostní problém, u Sena představují problém rozvojový. Jakkoliv spektrum svobod a příležitostí, které adresuje v relativně obecném konceptu Sen je velmi široké (Booth 2007, 322), širší než faktory způsobující strukturální násilí v konceptu Galtungově, najdeme zde významný překryv při hledání příčin konfliktů a „nerozvinutosti“.

I personální propojení autorů konceptů lidské bezpečnosti a lidského rozvoje svědčí o tom, že tento překryv se s dalším vývojem ještě zvětšoval. Rozvoj se v podstatě stal součástí bezpečnosti a bezpečnost vlastně vždy byla nutnou součástí rozvoje. Caroline Thomas tuto symbiózu shrnuje: „*Můžeme přetvořit rozvojové politiky, abychom vyhověli potřebám lidské bezpečnosti všech občanů světa, zejména těch nejchudších. Příliš mnoho lidí umírá hlady a na léčitelné nemoci. To není způsobeno nějakou smůlou ale existujícími strukturami, které můžeme změnit*“ (Thomas 2001, 164). První předpoklad našeho textu, že hranice mezi bezpečností a rozvojem se stírají, můžeme potvrdit.

V praxi najdeme nejvýmluvnější potvrzení předcházejících teoretických proměn ve způsobech provádění peacekeepingových operací. Ve vývoji peacekeepingu rozlišujeme v současné době již čtyři tzv. generace misí. První z nich datujeme do období studené války a jejich hlavním cílem bylo oddělení stran sporu a dohled nad příměřím. Další generace mírových operací se od sebe odlišují v podstatě měrou zapojení mezinárodních sil do transformace země po konfliktu. Peacekeeping aktuální čtvrté generace se týká právě Kosova a zahrnuje již široké spektrum rozvojových aktivit, aktivit post-konfliktní rekonstrukce a budování státu (Bercovitch a Jackson 2009, 77–78). Rozvoj se tak stal integrální součástí mírových operací, jejichž primárním cílem bylo udržení míru po ozbrojeném konfliktu. Rozšiřování spolupráce na linii vojensko-civilní (CIMIC – Civil-military cooperation) přejali i další zásadní aktéři jako armády zemí NATO v čele s americkou armádou (Waisová 2008, 31).

3. Budování podobných jednotek

V této části se pokusím podpořit druhý předpoklad tohoto textu, a sice že post-konfliktní rekonstrukce probíhá tak, aby na jejím konci byla úspěšná a samostatná státní jednotka funkcemi a strukturou připomínající již existující státy. Jinými slovy post-konfliktní rekonstrukci můžeme považovat za nástroj mezinárodního společenství a participujících států k udržení mezinárodního systému v podobě systému podobných jednotek – moderních států. K takovému tvrzení je nutné se seznámit se základními koncepty post-konfliktní rekonstrukce, které ovlivňují způsoby jejího poskytování.

Jeden z nejvyužívanějších konceptů post-konfliktní rekonstrukce je čtyřpilířový model. Post-konfliktní rekonstrukce je v této podobě rozdělena do čtyř základních segmentů, kterými jsou zajištění bezpečnosti, dosažení spravedlnosti a usmíření ve společnosti, která si prošla zásadním konfliktem, zajištění socio-ekonomického blahobytu a vybudování funkční vlády. Tyto pilíře jsou prezentovány jako vzájemně závislé a podmiňující se (Waisová 2008, 43–44). Všechny čtyři pilíře se zároveň z logiky aktivit, které do nich spadají, skládají z tří základních časových fází. Pokud se přidržíme pilířové metafory doslova, jsou základy pro každý pilíř připraveny pod vedením externích aktérů. V druhé fázi je pilíř vybudován ve spolupráci mezinárodního společenství a lokálních aktérů, nicméně z logiky věci působí externí aktéři jako garanti a evaluátoři úspěchu stavby, a ve třetí fázi je celá stavba předána do správy místním autoritám.

Pokud propojíme tyto čtyři ideál typické pilíře s peacekeepingovou praxí, je patrné, že post-konfliktní rekonstrukce probíhá za intenzivní asistence mezinárodního společenství. S ohledem na fakt, že externí aktéři celý proces financují a svou autoritou ho zajišťují, můžeme bez spekulací prohlásit, že probíhá pod jejich vedením.

A zde se dostáváme k jedné z klíčových otázek rozvojových studií. Jakým způsobem se vyhnout etnocentrismu v rozvojových strategiích. Eurocentrismus či westernismus rozvojových strategií je námětem kritiky i snah o transformaci již po několik desetiletí. Již v sedmdesátých letech Raul Prebisch zpochybňoval možnosti rozvojových zemí Latinské Ameriky zapojit se do „Západem“ ovládané světové ekonomiky (Peet a Hartwick 2009, 67). Celý post-koloniální myšlenkový proud v rozvojových studiích více či méně radikálně kritizuje etnocentrickou podstatu rozvojových teorií a rozvojové spolupráce. Přesto ještě v roce 1995 napsal Arthuro Escobar na úvod své vynikající knihy *Encountering Development*: „*Tato kniha vznikla z pocitu zmatení: po mnoho let průmyslové národy severní Ameriky a Evropy měly být nezpochybnitelnými vzory pro společnosti Asie, Afriky a Latinské Ameriky tak zvaný Třetí svět, a tyto společnosti je mají dohnat, dokonce se stát stejnými. Tato víra je dodnes mnoha sdílena. Rozvoj byl a dosud je – ačkoliv jak postupně selhával v plnění svých cílů stále méně přesvědčivě – magickou formulí*“ (Escobar 1995, VII).

Jinými slovy, jakkoliv je teorie modernizace⁴ konceptuálně překonána, fakticky je inherentní součástí rozvojových politik. Kromě toho je přirozené, že pokud jednotliví poskytovatelé rozvojové pomoci či aktéři post-konfliktní rekonstrukce přijmou vedoucí roli v procesu rozvoje a transformace, nutně sledují cíle, které jsou formovány jejich vlastní zkušeností a představou o úspěchu. Navíc, zcela prozaicky, za své peníze chtějí donoři výsledky, jejichž úspěšnost chápou a dokážou ocenit.

Kromě toho jsou všichni aktéři pevně vsazeni do struktury mezinárodního systému, který je naprosto nepřipraven na vznik jiných teritoriálně-sociálních jedno-

⁴ Koncept rozvoje založený na postupném přirodním „rozvojových“ zemí jejich „rozvinutým“ protějškům.

tek než moderních států. Všechny jednotky, které se odlišují a nedisponují všemi znaky státnosti výše uvedených definic, se nacházejí ve vakuu mezinárodní bezradnosti. Státy, které postrádají nějaké ze znaků vnitřní suverenity, jsou považovány za slabé a receptem na vyléčení jejich nedostatků je budování státu – tedy posílení jejich „státnosti“, rozdělení na více funkčnějších států a v mnoha případech prostě jejich zařazení do problémové škatulky rozpadlých států, které ač nejsou fakticky státy, zůstávají v jejich podobě díky mezinárodnímu uznání a nemožnosti se v cokoliv jiného transformovat. Jednotky, které selhávají v zisku mezinárodního uznání, pak sice fakticky existují, ale jejich „život“ je ztrpčován mnoha překážkami, které absence uznané státnosti v mezinárodním systému přináší. Ani v tomto případě neexistuje jasný recept, který by jejich situaci řešil, a tak i tyto jednotky desítky let existují, aniž by jim jejich existence byla příznána.

Jinými slovy, chceme-li po konfliktu něco vybudovat, bude to moderní stát. A moderní stát je jednotka, která již v mnoha exemplářích a variantách v mezinárodním systému existuje a má své definiční či typické znaky. Přenést tyto znaky na nefunkční jednotku a změnit ji tak v jednotku funkční, to je cílem post-konfliktní rekonstrukce a je to proces ze své podstaty nevyhnutelně etnocentrický.

K vybudování takové jednotky směřuje i úsilí mezinárodních sil operujících v Kosovu a to přes problematický statut území. Mise OSN v Kosovu je příkladem peace-keepingu čtvrté generace, a jako taková obsahuje celou paletu rekonstrukčních aktivit včetně těch, které spadají do sféry, kde se bezpečnost setkává s rozvojem. Cílem těchto aktivit je podle stránek UNMIK „pomoci zajistit podmínky pro mírový a normální život všech obyvatel Kosova a posílit regionální stabilitu západního Balkánu“.⁵ Na těch samých stránkách v sekci aktivity najdeme stručnou noticku o oddělení pro politické záležitosti, kde čteme: „Úředníci oddělení pro politické záležitosti jsou v pravidelném kontaktu s širokým spektrem vládních úředníků, stranických činitelů [...] a diplomatickým sborem“.⁶ Ačkoliv to není přímo řečeno, je srozumitelné, že jednání se srbskou vládou by nemělo prakticky žádný dopad na každodenní život v Kosovu. Neboli mírová mise OSN prostřednictvím své politické kanceláře rozeznává existenci vlády, stranického systému a diplomatického sboru Kosova.

Na stránkách mise EU⁷ EULEX čteme: „Strengthening Division podporuje instituce Kosova, soudní autority a instituce vynucující právo [...] Experti EULEXu monitorují, dohlížejí a radí s vytvořením a posílením nezávislého multi-etnického soudního systému,

5) UNMIK official webpage: <http://www.unmikonline.org/Pages/about.aspx>, 24. 10. 2012.

6) UNMIK official webpage: <http://www.unmikonline.org/Pages/about.aspx>, 24. 10. 2012.

7) Podotkněme na tomto místě, že Kosovo oficiálně uznalo pouze 22 členů EU (Kosovo Thanks You: Who Recognized Kosova as an Independent State? <http://www.kosovo-thankyou.com/>, 24. 10. 2012).

multi-etnických policejních a celních sil, které budou nezávislé na politickém vměšování“.⁸ Opět přes fakt, že není možné, aby Srbsko uznalo nezávislý soudní systém v Kosovu, který by nebyl pevnou součástí srbského systému soudů a není možné zamezit nasazení budovaných celních sil na kosovsko-srbských hranicích, uznává EU svými aktivitami možnost a nutnost vytvoření kosovského soudního systému a policejních sil. Tedy EU zde i přes fakt, že ne všechny členské země Kosovo uznávají, pomáhá budovat de facto státní instituce.

Kromě OSN a EU navíc v Kosovu operují desítky dalších organizací a bilaterálně ustavených institucí, které pokrývají „rozvojovým úsilím“ velké množství aspektů života obyvatel ale také fungování institucí státu. Spíše než o mezinárodním spiknutí příznivců Kosova svědčí výše uvedené příklady o neschopnosti mezinárodního společenství provádět poválečnou obnovu v nestátním či kvazistátním prostředí jinak, než faktickým budováním státnosti.

Mohlo by se zdát, že kosovský případ musí skončit úspěchem, protože nejčastěji uváděné příčiny selhání post-konfliktní rekonstrukce v jeho případě fakticky neplatí. Nedostatek prostředků je sice univerzální argument, jehož platnost lze jen těžko vyvracet, nicméně s ohledem na velikost území, počet obyvatel a množství deponovaných prostředků je Kosovo jedním z nejlépe financovaných projektů post-konfliktní rekonstrukce vůbec. Obtížná přenositelnost západních vzorů mimo Západ platí jistě také, ale s ohledem na geografickou polohu, historické zkušenosti a snad komparovatelné příklady dalších zemí z post-jugoslávského prostoru poskytuje Kosovo opět vlastně přijatelné podmínky pro vybudování moderního státu západního typu.

Přesto post-konfliktní rekonstrukce, jak jsme viděli, dosud nevedla k vybudování jednotky, která by disponovala vnější nebo vnitřní suverenitou. Abychom lépe porozuměli příčinám tohoto stavu, musíme prověřit třetí předpoklad tohoto textu. A sice, že post-konfliktní rekonstrukce Kosova vede k vybudování podobné jednotky, což umožní její přijatelnost v mezinárodním prostředí a posílí jeho šance na mezinárodní uznání.

4. Podobnost jako cesta k uznání

Abychom mohli potvrdit výše uvedený argument, musíme si přiblížit vývoj konceptu mezinárodního uznání. Současný stav trefně shrnuje Hedley Bull: „Právo státu na suverenitu nebo nezávislost není 'přirozeným právem' podobným právům jednotlivce v Lockově přirozeném stavu. Je to právo, které lze získat pouze do té míry, do jaké je uznáno ostatními státy“ (Bull 2000, 149).

8) EULEX Strengthening Division: <http://www.eulex-kosovo.eu/docs/strengthening/Strengthening-FACTSHEET.jpg>, 24. 10. 2012.

Vnější suverenita je jednotce, která si na ni činí nárok, udělena zvnějšku, jinými aktéry mezinárodního společenství, kteří uznají, zda daného adepta hodlají přijmout jako plnoprávného člena své komunity a poskytnout mu záruky pro ochranu jeho vnitřní svrchovanosti nebo zda tak učinit nechťejí. Není definována žádná sada požadavků, jejichž splnění by vázalo mezinárodní společenství přijmout žadatele do svých řad. Uznání nebo neuznání je proto krokem závislejícím na politické vůli, zájmech a hodnotách jednotlivých aktérů.

Do konce 18. století se suverenita států odvíjela od mezinárodního uznání autority jejich vládců. Nikoliv stát jako společensko-teritoriální jednotka, ale vládnoucí dynastie jako zaštiťující autorita, byla nositelem suverenity. Zánik nebo svržení vládnoucí dynastie se proto snadno stalo signálem pro rozdělení subjektů jejich vlády (území i osob) novými vládci, kteří pro sebe a pro svou dynastii převzali roli suveréna (Buzan a Little 2000, 251).

Státní suverenita ve formě značně podobné dnešnímu vývoji se objevila na konci 18. století, kdy byl relevantními aktéry mezinárodního společenství přijat nový člen, jehož autorita se zcela netradičně nevázala na dynastii vlastních panovníků. Tímto celkem byly Spojené státy americké. Jejich uznání však bylo umožněno pouze souhlasem britského panovníka, který spustil proces uznávání USA dalšími panovníky evropských mocností. Rozvoj diplomacie a mezinárodního práva v 19. století spolu se secesionistickými snahami latinskoamerických zemí to vše vedlo ke změně vnímání státní suverenity a jejího uznání. Suverenita již nebyla nadále vázána na panovnický rod, ale na státní jednotku jako takovou (Weber 1995, 40).

Proces uznání státní suverenity se pak nadále odvíjel od praktického dosažení suverenity vnitřní. U některých dominantních aktérů (zejména USA a Velká Británie) mezinárodního systému 19. a počátku 20. století tak můžeme pozorovat důraz na negativní pojetí suverenity – tedy absenci vměšování a z toho vyplývající pragmatické uznání vnější suverenity jako faktického dosažení státnosti ve smyslu suverenity vnitřní. „Uznání státu ostatními bylo potvrzením, že lidé toužící po nezávislosti dosáhli státnosti de-facto. Tento de-facto standard byl vytvořen americkými a britskými politiky na počátku devatenáctého století a ideově byl ukotven v klasickém liberalismu – tento standard se zakládal na předpokladu, že lidé mají právo žít pod vládou, kterou si sami vybrali“ (Cronin 2007, 13).

K podstatné změně vnímání suverenity dochází spolu s uplatněním konceptu práva na sebeurčení v mezinárodních vztazích. Tento koncept, který ovládl mezinárodní vztahy v globálním měřítku po skončení druhé světové války, klade důraz na pozitivní pojetí suverenity – tedy právo na realizaci všech různých existujících způsobů života. Tento způsob vnímání sice rozšířil řady kandidátů na dosažení suverenity, ale zároveň omezil jistotu úspěchu. „Uznání nyní mohli dosáhnout kandidáti, o kterých se věřilo, že mají existující právo na uznání, spíše než ti, kteří dosáhli suverenity de-facto“ (Cronin 2007, 13). Uznání nebo neuznání státu se ze sféry „objektivní měřitelnosti“ definitivně přesunulo do oblasti politické vůle a subjektivních zájmů jednotlivých aktérů.

V souvislosti se změnou situace mezinárodního systému po skončení studené války dochází k postupné erozi některých mechanismů fungování mezinárodního systému, které tento systém v době studené války stabilizovaly. Vznik nových států bez široké dohody mezi velmocemi, tedy důsledné uplatnění výše naznačeného principu proměny vnímání konceptu suverenity od jejího negativního k jejímu pozitivnímu pojetí, je jedním z nových prvků současného systému. Otázka uznání nebo neuznání státu je v multipolárním systému stále více předmětem střetávajících se zájmů než procesu, který by souvisel s hodnotami, právem nebo funkčností kandidátských jednotek. Kosovo v tomto ohledu poskytuje zářný příklad. Jeho problematická státnost v kombinaci s nepochybnitelnou teritoriální a sociální existencí poskytuje dostatek argumentů zastáncům i odpůrcům kosovské státnosti.

Většina exponovaných odpůrců kosovské nezávislosti zpochybňuje oprávněnost jednostranného vyhlášení nezávislosti z roku 2008.^{9,10} V roce 2010 rozhodl Mezinárodní soud v Haagu o tom, že toto vyhlášení neporušilo mezinárodní právo, neboť neexistuje žádné nařízení, které by zapovídalo vyhlášení nezávislosti. Soud zároveň zdůraznil, že jeho rozhodnutí se netýká otázek uznání či neuznání Kosova.¹¹ Jednostrannost vyhlášení by tak měla přestat být překážkou uznání Kosova. Přesto se argumentace odpůrců nezávislosti nijak nezměnila a nadále odmítají jednostrannou akci, která nebere ohled na srbské zájmy.^{12,13}

Výše uvedené potvrzuje, že uznání či neuznání nového člena mezinárodního společenství může být sice zabaleno do konkrétních podmínek a výtek, ale na jejich konci je vždy pouze politické rozhodnutí. Z toho můžeme dovodit dva závěry. Pro odpůrce nezávislosti Kosova, zejména pro Srbsko a jeho spojence (zejména Rusko), bude asi lhostejné, zda bude Kosovo funkční státní jednotka nebo ne. Naproti tomu pro jiné státy, které Kosovo dosud neuznaly, může dosažení faktické vnitřní suverenity spolu se závěrem mezinárodního soudu a faktem, že Kosovo podporují USA a významné evropské velmoci, být důvodem pro mezinárodní uznání Kosova. Prozatím považuji za ne-

9) Guardian: Spain Exposes EU split as US leads recognition, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/feb/19/kosovo.serbia>, 22. 10. 2012.

10) Reuters: Romania will not recognize Kosovo independence, <http://www.reuters.com/article/2008/02/18/us-kosovo-romania-idUSL18447620080218>, 22. 10. 2012.

11) The Hague Justice Portal: <http://www.haguejusticeportal.net/index.php?id=11906>, 22. 10. 2012.

12) Reuters: Russia: ruling won't make Kosovo independence legal, <http://in.reuters.com/article/2010/07/22/idINIndia-50330920100722>, 22. 10. 2012.

13) Pravda.sk: Slovensko postoj nemení, nezávislosť Kosova neuzná, http://spravy.pravda.sk/slovensko-postoj-nemeni-nezavislost-kosova-neuzna-fh8-/sk_domace.asp?c=A100722_172832_sk_domace_p23, 22. 10. 2012.

pravděpodobné, že by si Srbsko mohlo podobně jako kontinentální Čína kupovat uznání idey „jediného Srbska“. Uznání Kosova tak zůstává politických rozhodnutím, kterému může dosažení faktické vnitřní suverenity výrazně pomoci. Tento závěr potvrzují také mé rozhovory se zástupci diplomatických sborů působícími v Kosovu a v Makedonii, ve kterých námitka vůči nedostatkům faktické státnosti zaznívala velmi často.

Na závěr této části můžeme konstatovat, že budování vnitřní suverenity Kosova nebude mít pravděpodobně vliv na kompletní uznání v mezinárodním prostředí. Naproti tomu ale může přispět k dosažení širšího konsensu například napříč zeměmi Evropské unie, což má pro budoucnost Kosova naprosto zásadní význam.

5. Praxe post-konfliktní rekonstrukce a funkční síťování

Pokud shrneme závěry dosud představených částí textu, můžeme konstatovat, že rozvojová pomoc Kosovu požívá značné legitimacy, pokud ji hodnotíme zvnějšku. Pohledem zvnějšku zde mám na mysli jak na základě teoretických konceptů, ze kterých vychází politické strategie, tak s ohledem na cíle, které v Kosovu může sledovat mezinárodní společenství. Za prvé, rozvojová spolupráce je součástí stabilizace oblasti coby nedílná součást bezpečnostních operací, které na území Kosova probíhají. Jako taková má mít významné regionální a mezinárodní dopady, protože působí jako prevence vypuknutí další fáze válečného konfliktu v post-jugoslávském prostoru, který se postupně stává prostorem Evropské unie a Severoatlantické aliance.

Za druhé, slouží k vytvoření další přijatelné jednotky mezinárodního systému. Ať již se podaří dosáhnout plného uznání Kosova nebo ne, bude jeho území systematizováno a kategorizováno známými institucemi a způsoby organizace společnosti. To usnadní začlenění Kosova do mezinárodního systému a jeho kontakty s ostatními státy, legalizuje působení nadnárodních korporací, mezinárodních nevládních organizací, migraci jeho obyvatel, mezinárodní obchodní toky a další praktické a v podstatě nepostradatelné transakce Kosova s jeho okolím.

Pokud se ale podíváme na post-konfliktní rekonstrukci Kosova zevnitř, nevyhneme se odvážné hypotéze: aktivity klíčových aktérů kosovské poválečné obnovy posilují vnitřní štěpení společnosti, potvrzují existenci dvou oddělených skupin definovaných a priori jako skupiny nepřátelské, a tak ve svém důsledku oslabují kosovskou státnost a zejména ohrožují dosažení ideálů lidské bezpečnosti a lidského rozvoje v Kosovu. Abychom toto odvážné tvrzení mohli potvrdit, představíme si koncept „funkčního síťování“, který postavíme do kontrastu k fungující praxi rozvojových politik aplikovaných v Kosovu.

Koncept funkčního síťování jsme vytvořily s kolegyněmi Lindou Piknerovou a Martinou Ponižilovou a následující řádky shrnují závěry našeho společného dosud nepublikovaného textu *Limits of Human Development in Weak States*. Následující odstavce jsou se souhlasem obou spoluautorů převzaty z uvedeného textu.

Funkční síťování má poskytnout nový analytický rámec pro implementaci lidského rozvoje v rozdělených společnostech slabých států. Tento přístup můžeme vymezit v několika základních bodech. Zaprvé, jednotkou vůči které vztahujeme rozvoj, je v souladu s konceptem lidského rozvoje, *jednotlivec*. Navíc tento přístup je vytvářen pro prostředí slabých států a rozdělených společností tedy považujeme za vhodné rezignovat při plánování „lidského rozvoje“ na „národní strategie“ zejména v případě, kdy stát fakticky neovládá celé území. Preferujeme proto malá lokální řešení a z toho důvodu by se měly stát hlavními implementátory rozvojových aktivit nevládní organizace, které v ideálním případě kombinují členství místních obyvatel s externími odborníky a pracovníky s kontakty na finanční zdroje. V případě, že se v místní společnosti nezformovalo povědomí a zájem o participaci v občanské společnosti, je zřejmě možné, aby se impulsem, který zájem o participaci otevře, staly nevládní organizace ze třetích zemí. Pro úspěch navrhované strategie, je ale nezbytné, aby k zapojení místního obyvatelstva nakonec došlo.

Z důvodu praktické proveditelnosti rozvojové spolupráce existuje implicitní potřeba kategorizovat jednotlivce do různých skupin, které jsou pak adresovány nějakou rozvojovou politikou. Bohužel této praxi se není možné vyhnout, nicméně ji považujeme za škodlivou, pokud zohledňuje sociální faktory spíše než faktory „funkční“. Za nevhodné považujeme kategorizovat jednotlivce na základě pohlaví, etnicity, vyznání či příslušnosti ke klanu či regionu. Toto posilování existujících skupin ve společnosti považujeme za překážku rozvoje společnosti jako celku. Pro vysvětlení tohoto kontroverzního tvrzení si vezměme na pomoc Giovanni Sartoriho a jeho pojetí antipluralitního multikulturalismu. Sartori zde odlišuje pluralismus, který „přichází na svět s tolerancí [...] a „jinakost“ a „jiného“ akceptuje, aniž by je ovšem vynášela do nebes“ (Sartori 2000, 40), a odlišuje nepluralistický multikulturalismus, který je „netolerantní, odmítá vzájemné uznání a oddělování v něm převládá nad integrací“ (Sartori 2000, 41).

Jakkoliv je Sartoriho esej psán pro západní společnosti, domníváme se, že uvedené riziko je snadno přenositelné právě na zkoumanou problematiku rozvoje a slabé státnosti. Společnosti ve slabých státech jsou rozštěpené a podporovat tato štěpení spíše povede k posilování dezintegračních tendencí a cleaves ve společnosti, než k její integraci. Domníváme se, že podporovat například etnikum, které považujeme za utlačované na principu etnickém, může snadno vést k antagonii ze strany ostatních a prohlubovat tak vlastně problém soužití jednotlivých etnik v jedné společnosti. Snaha dosáhnout plurality tak může vést k vytvoření nekooperativního a uzavřeného systému podobného Sartoriho nepluralistickému multikulturalismu, což je situace nejen neefektivní pro posílení společnosti i státu ale dokonce nebezpečná, neboť může nechtěně přispívat k eskalaci latentních konfliktů.

Existence mnoha úspěšných států ukazuje, že není nutné, aby na území jednoho státu žilo jedno etnikum, praktikovalo se jedno náboženství či existovala jedna společnost spojená společnými historickými mýty. Ukazuje se naopak, že je možné, aby

pod jednou vládou žily nejrůznější sociální skupiny, pokud mají společný ideál, kterým by v našem případě mohl být právě rozvoj.

Oproti tradičnímu požadavku na nation-building stavíme požadavek society-building na bázi funkčního síťování, neboli podpory sdružování osob, které se žijí podobným způsobem – spolky rybářů, novinářů, tkadlen apod., které definují své potřeby a spolupracují na zlepšení podmínek pro výkon jejich zaměstnání. Toto sdružování musí probíhat na základě funkčnosti a prospěchu pro zajištění obživy zainteresovaných osob, nikoliv etnicity, náboženství, pohlaví. Zde spočívá klíčová role donorů a implementujících NGO, aby podporovali vznik takových uskupení na místní úrovni, podmiňovali poskytnutí prostředků postupným překonáním sociálních bariér a zároveň působili jako mediátoři v případných sporech mezi členy. Uvědomujeme, si že to je aktivita úmorná, dlouhodobá, často vedoucí do slepé uličky, ale právě překonání sociálních rozdílů při společné práci na společném cíli může vést k vybudování společnosti jednotné a zároveň pluralitní namísto společnosti roztříštěné a uzavřené do oddělených skupin.

Navržený přístup přitom nesmí vést k direktivní či dokonce násilné likvidaci tradičních struktur společnosti či snad k upírání práv na kulturní či náboženskou identitu jednotlivce. Tyto aspekty lidského života ale mají být odsunuty do soukromé sféry života jednotlivců, která neparalyzuje fungování sféry veřejné. Veřejná sféra pak v prostředí chudoby a nezaměstnanosti může začít vyrůstat právě z uskupení vzniklých na bázi *funkčního síťování*, na bázi spolupráce za účelem obživy.

Považujeme za vhodné přesunout značnou míru odpovědnosti za úspěch funkčního síťování na samotnou komunitu. Nikoliv NGO a donor jsou v situaci tahounů daného projektu, ale samotná místní komunita (chovatelů dobytka, výrobců obuvi, obchodníků) odpovídá za splnění příslibených výsledků. K tomu jim ovšem donorská NGO musí všemožně dopomáhat, zejména využitím svého know-how v oblasti organizace, technologií, finančního managementu, právního servisu atd. a také ve funkci mediátora v případě sporů uvnitř skupiny a za nejdůležitější úlohu externího aktéra považujeme tlak na participaci osob napříč různými sociálními skupinami. Neboli NGO by měla dorovnávat některé případné handicapy místní komunity (nízké či žádné vzdělání, nízký sociální kapitál) zejména při jednání se třetí stranou, nicméně dosažení praktických cílů projektu je v rukou a na odpovědnosti daného místního uskupení a je podmínkou pro případné další projekty v regionu či tematické oblasti.

Za druhé, za klíčový považujeme bottom-up approach. Nevládní organizace tak do regionu mohou přijít pouze s relativně široce definovanými cíli, které stanovily na základě zmíněného předběžného výzkumu. Realizované projekty ale musí být lokální a připravované ve spolupráci s místními potřebami, iniciativami a nápady. To je, dle našeho názoru, nezbytná podmínka pro to, aby se místní lidé do realizace daných aktivit zapojili, jejich zapojení je nutnou podmínkou jejich zájmu o udržení výsledků, převzetí odpovědnosti za realizaci projektu a také alespoň základní míry poctivosti při nakládání

se svěřeným majetkem. Neboli místní lidé musí věřit danému projektu, musí si ho také přát, a tak se musí podílet na jeho vzniku.

Uvedená praxe problematizuje současné postupy rozvojové spolupráci hned na několika frontách. Zaprvé, celý proces se prodlužuje o vyjednávání s nejrůznějšími skupinami obyvatel s často odlišnými a protichůdnými způsoby obživy, ve kterých musí externí NGOs fungovat jako mediátoři finální dohody. K prodlužování procesu přispívá i požadavek na etnickou, genderovou či náboženskou prostupnost daných skupin, což jistě způsobí řadu obtíží při vyjednávání i implementaci daného projektu. Za druhé, důraz na lokální řešení, malé projekty a rozrůzněnost realizovaných aktivit vede k tomu, že je velmi obtížné projekty evaluovat a hodnotit a rozhodovat o dobré a špatné praxi. Neboli nebude možné měřit úspěch v oblasti primárního vzdělání prostřednictvím množství otevřených škol či prvňáčků nastupujících do školy, ale bude existovat celá řada projektů, kde jednou vznikne nová škola pro nové prvňáčky, ale jindy bude rozdělena stávající třída na několik menších za účelem zkvalitnění výuky, jinde bude sestaven systém transportu dětí do školy, někde vznikne vesnický systém hlídání dětí po škole apod. Za třetí proces přidělování prostředků se rozpadne na fázi rozdělování nevládním organizacím na bázi vágněji definovaných cílů a na fázi rozdělování nevládními organizacemi na konkrétní místní projekty. Domníváme se, že zde je prostor pro OSN a zejména pro ECOSOC a UNDP, aby prostřednictvím svých partnerství s NGOs a sítěmi místních poboček pomohly s monitoringem konkrétních projektů a jejich evaluací pro původního donora.

V kosovském případě je vnitřní rozdělení společnosti asi nejpalčivějším problémem fungování země coby vnitřně suverénní jednotky. Centrální vláda prakticky neovládá severní oblasti země obývané Srby, kteří jsou nadále přesvědčeni, že žijí v Srbsku. Po překročení mostu oddělujícího srbské a albánské části města Mitrovice se ocitneme v Srbsku. Tento fakt deklarují nejen vlajky a obrazy ruského prezidenta Putina. V severní Mitrovici stejně jako v přilehlých oblastech se platí srbskými denáry, mluví srbsky, píše cyrilicí, v restauracích se nabízí jiná jídla, pijí se jiné značky piva i vody. Srbská centrální vláda tento stav podle pracovníků UNDP Kosovo štědře dotuje investicemi do tvorby pracovních míst, vyplácením platů policistům, úředníkům a nejrůznějším státním (srbským) zaměstnancům.

V době mé návštěvy probíhal partikulární ale přesto výmluvný spor o státní poznávací značky. Kosovské úřady spustily výměnu státních poznávacích značek vozidel ze srbských na kosovské - označené zkratkou RKS. Obyvatelé severního Kosova směrnici ignorovali, dokud úřady nepodmínily provoz vozidel registrovaných na území Kosova právě kosovskou SPZ. V současné době obyvatelé severu buď prostě nejezdí na jih Kosova, nebo kosovské státní poznávací značky na autě nevozí nebo je alespoň zakryjí. Vynutitelnost práva je tedy na severu Kosova nízká a naráží na aktivní odpor místních.

V následující části textu si ukážeme, že rozvojové politiky praktikované v Kosovu jsou zacíleny tak, že toto klíčové rozdělení místní společnosti potvrzují a zřejmě i posilují. Uvedme na úvod této části analýzy, že v průběhu rozhovorů se zástupci

UNDP Kosovo, OBSE, EULEX a UNMIK jsem se kromě jediné výjimky nesetkala s tím, že by tito zástupci byli obeznámeni byť s jediným projektem zacíleným na Srby i Albánce. Jedinou výjimku tvořil projekt UNDP týkající se vodního hospodářství na severu Kosova, který však již skončil. Naopak všichni zmínění respondenti uvedli řadu příkladů z praxe poválečné obnovy Kosova a jejího téměř neomylného zacílení buď na jednu, nebo druhou národnost.

Cenné údaje o vztazích mezi oběma skupinami poskytuje publikace USAID a UNDP Public Pulse Report 3 (2012, 21–24). Najdeme v ní výsledky průzkumů veřejného mínění, ze kterých vyplývají zajímavé závěry. Z prvního grafu na straně 21 čteme, že podstatný segment obou skupin nadále považuje vzájemné vztahy za napjaté a nelepšící se. Zároveň v letech 2005–2012 vždy bylo více skepticismu mezi kosovskými Srby než kosovskými Albánci. Na konci zkoumaného období pak tento názor sdílí 90% kosovských Srbů a zhruba 60% kosovských Albánců.

V další části výzkumu čteme, že zhruba 64% všech obyvatel Kosova nemá žádný kontakt s druhou skupinou. Tedy poměrně vysoké znepokojení týkající se vzájemných vztahů je založeno na pouze omezených kontaktech s druhou stranou. Zde je zřejmě vhodné využít koncept společenské polarizace. *„Etnickou polarizaci kromě elit (vedených svými zájmy) a etnických aktivistů (vedených emocemi) posiluje kolektivní paměť, mýty a samozřejmě emoce [...] Společenská polarizace umocňuje efekt strategických dilemat, poněvadž posiluje vzájemnou nedůvěru. V podmínkách polarizace je každá událost negativně zasahující skupinu nejen připojována ke kolektivní paměti, ale je rovněž vykládána v kontextu polarizovaných postojů a umocňuje tak i váhu předchozích zkušeností: přináší jejich potvrzení i zdůraznění“* (Tesař 2007, 135).

Jakkoliv Tesař představuje společenskou polarizaci jako jednu z fází vývoje etnického konfliktu, můžeme ji snad využít i pro popis jedné z fází (doufejme) de-eskalace takového konfliktu. Obě největší skupiny obyvatel Kosova se sebe navzájem obávají, často sdílejí kolektivní představy o tom, jaká „je“ druhá strana, a to přes to, že řada z nich nikoho z druhé skupiny osobně nezná.

Pokud se budeme na poloprázdnou sklenici dívat z optimistické poloplňné perspektivy, konstatujeme, že na 36% obyvatel Kosova se nevyhýbá nebo neúspěšně vyhýbá kontaktům s druhou skupinou. Koncentrace takových osob se zvyšuje v severním Kosovu v oblastech na severozápad od Mitrovice, kolem „srbských“ vesnic jako je Gračanica či ve smíšeném jihokosovském regionu Štrpce.¹⁴ Většina z těchto kontaktů vzniká na bázi nezbytnosti. V Public Pulse report čteme, že 34% lidí potkává druhou skupinu, protože prostě bydlí blízko u sebe, 21% se se zástupci druhé skupiny setkává

na trhu či v obchodě, ale celých 12% lidí uvedlo jako důvod kontaktů byznys a 11% dokonce přátelství. Pokud pomineme prakticky mizivou ochotu vzít si člena druhé skupiny za manžela či manželku, sledujeme, že okolo 40% Srbů i Albánců je ochotno žít ve stejném městě, ulici, či pracovat s osobami hlásícími se k druhé skupině (UNDP a USAID 2012, 21–23). I lávka nedaleko pustého přehrazeného mostu uprostřed Mitrovice svědčí o tom, že zdánlivě černobílý obrázek rozděleného města hýří mnoha stupni šedé. Na lávce mezi oběma částmi panuje čilý ruch, lidé přenášejí krabice a převážejí kolečka plná zboží a nejrůznějších věcí, chodí z jedné strany na druhou a pod lávkou se koupou děti z obou stran řeky.

Pokud shrneme popsání údaje, konstatujeme, že většina obyvatel Kosova nemá kontakt s druhou skupinou nebo se s ní stýká pouze z nutnosti, bez zájmu o spolupráci. Přesto se ukazuje, že aktivní spolupráce, byť v omezené míře, v současném Kosovu možná je a probíhá.

Abychom předešli zavádějícímu optimismu, obrátíme se v tomto okamžiku ke konceptu konstrukce „toho Druhého“, který je v současných sociálních vědách široce využíván. Jedná se o přístup hluboce zakořeněný v konstruktivistických předpokladech pro zkoumání sociální reality, neboť se věnuje procesu „vytváření“ charakteru sociálních skupin jinými sociálními skupinami. Tento proces vede k začleňování jednotlivců do skupin na základě vybrané charakteristiky (pohlaví, náboženství, barva pleti, národnost, místo pobytu, sexuální orientace apod.). *„Nejsou žádní ti Druzí někde tam venku, které lze lokalizovat. Ti druzí existují primárně v řečových aktech. Je to jazyk, kterým je distinkce mezi „my“ a „oni“ vytvářena a potvrzována“* (Pickering 2001, 72).

Edward Said k tomu navíc dodává, že tvorba těchto skupin vždy vytváří představu o tom, jací „ti Druzí“ jsou, což v sobě nutně zahrnuje více či méně zřejmé hodnotící soudy o kvalitách či slabostech druhé skupiny. Aby byl celý problém ještě komplexnější, dle logiky Saidova orientalismu tím, že hodnotící soudy vždy vytváříme v kategoriích jinakosti vůči našim vlastním zvykům (oni jsou jiní – lepší či horší – než jsme my). Nutně hodnotíme zároveň sebe sama coby protiklad druhé skupiny. Tak vytváříme obraz „těch druhých“, definovaných nejčastěji v takových termínech, aby vystoupily kladné rysy té skupiny, která se v druhé zrcadlí. Ti druzí tak jsou agresivní, barbarští, nevěřící, zaostalí, chudí, nevzdělaní, abychom se my mohli stát mírumilovnými, civilizovanými, věřícími v pravého boha, úspěšnými, vzdělanými. Z takové konstrukce, na které závisí naše vlastní sebeúcta, ovšem téměř není úniku. *„Každé zobecňující tvrzení má status pravdy; každý teoretický seznam orientálních znaků je možné aplikovat na chování orientálců ve skutečném světě. Na jedné straně stojí obyvatelé Západu a na druhé Arabové či orientálci; ti první jsou (na pořádku nezáleží) racionální, mírumilovní, liberální, logicky uvažující, schopní zastávat skutečné hodnoty a od přírody vstřícní a důvěřiví; pro ty druhé nic takového neplatí“* (Said 2008, 63).

Pro kosovskou realitu navíc považuji za vhodné zmínit i interaktivní nacionalismus Shanty Hennayake. Interaktivní nacionalismus se zabývá procesem vzniku mi-

14) Orientační mapa etnického složení Kosova je dostupná například na: Britannica: Kosovo's Road to Independence in Pictures, <http://www.britannica.com/blogs/2011/02/kosovos-road-to-independence-in-pictures/>, 23. 10. 2012.

noritního nacionalismu a vazby tohoto procesu na nacionalismus majority. „*Nacionalismus v části majoritního národa je hlavním příčinným faktorem pro objevení menšinového etnického nacionalismu*“ (Hennayake dle Chinn a Kaiser 1996, 28). Neboli majorita, která se vymezuje vůči minoritám, vyvolá těmito aktivitami u minorit jejich vlastní nacionalismus. Jako podmínky fungování konceptu Hennayake uvádí: změnu postavení ve společnosti, kdy nová majorita byla dříve podřízena současné minoritě, situaci, kdy nacionalismus současné majority byl potlačován, ohrožení, omezené ekonomické zdroje, podporu radikálnější politiky veřejností a snahu získat ztracenou hrdost. Jak je patrné většina zmíněných podmínek je v Kosovu splněna (Chinn a Kaiser 1996, 29).

Všechny tři koncepty najdou své uplatnění v naší analýze. Kosovští Albánci a kosovští Srbové opravdu žijí v řečových aktech jak příslušníků obou skupin, tak i mezinárodních autorit v Kosovu působících jako dvě skupiny. Tyto skupiny se vymezují na principu konstrukce „toho Druhého“. Není důvod si myslet, že by ve společnosti, která se vyrovnává s relativně nedávným válečným konfliktem a dosud výbušnou současností, byla hodnocení druhé skupiny pozitivnější, než jak to popsal Said. Naopak, vynášení soudů o válečných vinách, o křivdách, které vedly ke konfliktu a zodpovědnosti za ně, o historickém nebo současném útlaku pomáhají oběma skupinám vyrovnat se s minulostí v roli těch spravedlivějších a těch, kteří se stali obětí. Setkáme se tedy s názorem, že hlavní příčinou nezaměstnanosti v Kosovu, která podle oficiálních statistik dosahuje hrozivých 40–50% (UNDP 2012, 40), je vystěhování průmyslové výroby do Srbska během konfliktu. Srbové jsou naproti tomu naprosto přesvědčeni, že Albánci diskriminují Srby na trhu práce a ve vzdělávání a snaží se tak zbídačit srbskou minoritu. Všechna tato obvinění se zakládají na vybraných skutečných případech, které jsou interpretovány v dichotomii „my oběti“ vs. „oni nebezpeční a nepřátelští“ a zasazovány do komplexního mýtu o „těch druhých“.

Interaktivní nacionalismus je konceptem v kosovském kontextu velmi aktuálním. K výměně minority a majority došlo relativně nedávno a zkoušená kosovská státnost zpochybňovaná Srbskem a mnoha dalšími členy mezinárodního společenství neposkytuje albánské majoritě příliš jistoty. Kosovská vláda vynakládá velké úsilí, aby symbolicky potvrdovala kosovskou státnost, ať rychlým budováním státních budov, otevíráním ambasad, zaváděním vlastních značek vozidel či kosovských pasů. Neboli současná majorita se stále ostře vymezuje vůči bývalé majoritě podporované Srbskem, které odmítá kosovskou státnost uznat. Srbové zároveň musí žít s realitou, kdy se ocitli v pozici menšiny v zemi, ke které buď necítí loajalitu, nebo se zde dokonce cítí ohrožení. Obě skupiny tak chápou svou identitu jako ohroženou a jakýkoliv projev nacionalismu vyvolává ochrannou reakci druhé strany.

Za jednu z hlavních příčin tohoto stavu můžeme označit omezenou komunikaci mezi oběma skupinami. V souladu s konceptem etnické polarizace umožňuje omezená komunikace vykreslování „těch Druhých“ v (i)racionálních kategoriích ohrožení, historické zášti, společenských stereotypů či dokonce mýtů. To pak dál odrazuje členy

dané skupiny od komunikace s „těmi Druhými“ a pomáhá interpretovat prakticky všechny události v kategoriích životních zájmů. Jako ukázka takového stavu může sloužit incident z roku 2004. V řece Ibar, která rozděluje Mitrovici na dvě části, se utopili tři albánští chlapci. Bez jasných důkazů přejala média tu verzi příběhu, že byli do řeky vehnáni psy, které na ně poštvávali ze srbské části Mitrovice. Výsledkem incidentu byly střety po celých hranicích albánských a srbských území, při kterých zahynulo devatenáct lidí, a odhaduje se, že do potyček se zapojilo na padesát tisíc lidí (Ker-Lindsay 2009, 20). Takový vývoj svědčí o nedůvěře v místní soudní a policejní systém, který by měl takový incident řešit a také o vypjaté polarizaci kosovské společnosti.

V takové situaci vstupuje do polarizované společnosti mezinárodním společenstvím vedená post-konfliktní rekonstrukce. Hlavním cílem mezinárodních sil je udržet v oblasti mír. Je snad možné zde dovodit, že právě výbušná situace vzniklá etnickou polarizací vede nakonec k tomu, že projekty rozvojové spolupráce a doporučení mezinárodního společenství tyto skupiny oddělují a fakticky dále polarizují ve snaze vyhnout se konfliktu. Jako ukázka naší argumentace může sloužit sousední Makedonie, která sama požádala o vyslání mezinárodních sil, aby řešily rychle postupující etnickou mobilizaci na jejím území. Minimálně část makedonské společnosti si tedy aktivně přála vyřešit problémy s druhou skupinou a byla ochotna k politické dohodě, která prakticky vždy zahrnuje ústupky a kompromisy. Mezinárodní společenství zastupované zejména Georgem Robertsonem (za NATO) a Javierem Solanou (za EU) zde působilo jako mediátor a pomohlo vybudovat systém zastoupení albánské menšiny, který díky ochotě obou stran na něm participovat může v praxi fungovat (Rosůlek 2008, 353). Fungování politického systému v této situaci vede ke komunikaci mezi oběma skupinami ať již cestou legální a konstruktivní nebo nelegálními cestami jako je korupce prorůstající napříč etnickým dělením celý stranický systém (Naxera 2012, 253). Komunikace, ať již jakákoliv, vyplývající z každodenního praktického fungování politického systému tak postupně tlumí etnický konflikt v zemi.

V Kosovu přistupují obě skupiny k vzájemné komunikaci s nedůvěrou a neochotou a společnost již je silně polarizována. To vede k odlišným dopadům těchto rekonstrukčních aktivit v kosovském prostředí. Snaha dopřát zastoupení srbsčině i albánštině vede k nařízení publikovat veškeré oficiální materiály v obou jazycích a poskytovat vzdělání v obou jazycích, přičemž každá rodina má právo vybrat si v jakém jazyce bude vzdělávat své děti (Law No. 02/L37, článek 19). V praxi to znamená, že pokračuje praxe odděleného vzdělávání dětí. Zatímco většina starších kosovských Albánců je schopna rozumět srbochorvatštině díky jugoslávské minulosti, v posledních dvaceti letech se vzdělávací systémy prakticky oddělily a rostoucí polarizace společnosti a omezené kontakty mezi skupinami vedou k tomu, že mladí lidé mluví buď srbsky, nebo albánsky, ale nejsou schopni se domluvit navzájem (OBSE 2008, 3). Využívání srbstiny a albánštiny v běžném životě vede k nacionalistickým demonstracím toho, kdo má v daném regionu převahu. Například v albánských částech Kosova tak jsou sprejem přeškrtnány srbsky

psané názvy kosovských měst na dopravním značení.¹⁵ Podpora vzdělávání v obou jazycích tak v polarizované společnosti vede k faktickému lingvistickému rozdělení společnosti, což vytváří naprosto elementární překážku komunikaci mezi oběma skupinami.

Ze všech rozhovorů vedených se zástupci UNDP, OBSE, UNMIK a EULEX vyplývá, že aktivity, které tyto organizace v Kosovu vedou, se snaží respektovat zastoupení a práva obou skupin. Bylo by ostatně podivné, kdyby tomu tak nebylo. Z podrobnějšího rozboru potom ale vyplývá, že tyto aktivity nevedou k sblížení, setkávání a komunikaci mezi oběma skupinami, ale potvrzují jejich hranice, případně je přímo oddělují. Vznikají tak programy přímo zaměřené na skupinu RAE (Roma, Ashkali, Egyptians), skupinu kosovští Srbové, či skupinu kosovští Albánci.

Jako dostupné příklady doporučuji zprávu UNICEF Education of Minority Children (UNICEF 2004, 10–11). Kde jsou vytvořeny kategorie srbské, romské, bosenské a další děti a zpráva se věnuje limitům jejich vzdělávání. Zde najdeme věty jako „*srbské děti jsou nadšené do vzdělávání*“ (UNICEF 2004, 10); „*jsou nutně zvláštní třídy [catch-up classes] pro romské děti*“ (UNICEF 2004, 11). Zpráva vytváří stereotypické hodnotící soudy o chuti do studia závislé na národnosti a odsuzuje národnost jinou k separovanému studiu v zvláštních třídách.

Zdánlivou vlaštovku jiného přístupu najdeme v Oddělení pro podporu komunit a jejich smíření. Na jejich stránkách čteme, že jejich pracovníci „*prostřednictvím aktivního síťování partnerů ukotvených v různých komunitách přispívá k životně nutnému budování tolerance a mostů mezi komunitami*“ o odstavec dále zároveň čteme, že úkolem oddělení je „*sloužit jako mediátor mezi komunitami [...] zajišťovat, že ohrožené skupiny budou mít rovná práva využívat rozvojové a humanitární pomoci, všechny skupiny budou moci využívat veřejné služby a že diskriminační politiky a praktiky budou nahlášeny a odstraněny.*“¹⁶ UNMIK zde potvrzuje představu o tom, že v Kosovu existují různé národní skupiny, některé z nich nebo všechny jsou diskriminovány a nejsou spolu schopné komunikovat bez mediace třetí strany a pasuje se do role toho, kdo je ke společnému jednání v podstatě donutí. Ve výčtu příkladů bychom mohli pokračovat na dalších stranách.

Nechci zde samozřejmě rozvojové úsilí soudit s arogantní přezíravostí. Jsem si vědoma, že uvedené příklady jsou vytrženy z kontextu a vycházejí z dlouhodobé zkušenosti na místě a jsou jistě motivovány nejlepšími úmysly. Přesto kategorie, které uvedené dokumenty využívají, můžeme použít jako užitečné organizační nástroje ve společnostech, ve kterých je mnohost přirozenou součástí života, ve kterých se jednotlivé skupiny stýkají, respektují a jsou schopny spolupracovat. V polarizované společnosti ale

tyto „nutné“ kategorie nejsou neutrální, přispívají k posilování stereotypů, posilování skupinových identit a dichotomií „my“ a „oni“ a nutně udržují společnost rozdělenou na dvě části. Jakékoliv výroky o „těch druhých“ vedou k pocitům ohrožení v rámci interaktivního nacionalismu, konstruování stereotypizovaného obrazu „nich“ a „nás“ v orientalistickém vymezování vlastní identity bez ohledu na to, zda jsou tak míněny či nikoliv.

Zdánlivě paradoxně výsledkem všech mnou vedených rozhovorů v Kosovu bylo konstatování, že obě komunity spolu, dalo by se říci navzdory post-konfliktnímu úsilí, spolupracují v praktických otázkách každodenního života – opravují si auta, obchodují, vyměňují si zboží na trhu, prostě fungují v běžném životě, ve kterém není možné se přes všechny sociálně konstruované polarizace vyhnout nutnosti jít na nákup, jet k lékaři či doprovázet děti do školy. Jak jsme si ukázali výše, většina lidí nemá o spolupráci aktivní zájem, ale přesto jsou-li k ní okolnostmi donuceni, akceptují takovou nutnost a prostě se s druhou stranou setkávají.

V situaci, kdy post-konfliktní úsilí nemá posilovat dělení společnosti na národně definované skupiny, je nutně aktivně pracovat na jejich rozpouštění. Domnívám se proto, že koncept funkčního síťování, kde jsou skupiny, které adresujeme, definovány na základě přísně neetnickém, pouze funkčním, by mohl být užitečným nástrojem pro postupné oslabení etnické polarizace, která později umožní, aby nástroje využívané v současné post-konfliktní rekonstrukci sloužily svým cílům a přestaly pomáhat udržovat etnickou polarizaci společnosti.

6. Závěr

V tomto textu jsem se pokusila představit rozvojovou spolupráci a post-konfliktní rekonstrukci Kosova v nové perspektivě. V první části textu jsem ověřovala důležitý předpoklad celého textu, a sice že post-konfliktní rekonstrukce, v současné době obsahující vlastně i rozvojovou spolupráci, je hlavními implementátory prováděna tak, aby na jejím konci byla fungující státní jednotka podobná jiným, úspěšným státním jednotkám.

Ukázali jsme si, jak budování státu nutně probíhá podle vzorců, které mají vést k vytvoření podobné jednotky, neboť jiný výsledek by nemohl vést k mezinárodně přijatelnému – doslova uznatelnému – výsledku – modernímu státu. Struktura současného mezinárodního systému nezná jinou teritoriálně-sociální jednotku než je stát a existuje poměrně jasný konsensus ohledně toho, jaké role má stát plnit, jaké funkce zastávat. Post-konfliktní rekonstrukce v sobě nutně obsahuje požadavek na vybudování takové jednotky. Kosovský případ je o to pikantnější, že úspěch takové obnovy může vést k vytvoření širšího mezinárodního konsensu o tom, že Kosovo vůbec je státem. Budování státních struktur je přitom prakticky neoddelitelné od post-konfliktní rekonstrukce, neboť mezinárodní společenství dosud nikdy (a není tomu tak ani v kosovském případě) nebudovalo jednotku odlišnou. Faktické oddělení Kosova od Srbska vede

15) *Ostatně i mnohokrát zmiňovanou Mitrovici jsem v tomto článku počestila, abych se vyhnula dilematu využívat skloňování dle jednoho z oficiálních jazyků. Správné názvy tohoto města zní Mitrovicë/Kosovská Mitrovica*

16) UNMIK official webpage: <http://www.unmikonline.org/Pages/about.aspx>, 24. 10. 2012.

k tomu, že mezinárodní organizace a státy ať chtěně či nechtěně budují v Kosovu instituce známé z funkčních států.

V druhé části textu jsem se pak pokusila ukázat, že využívání takových metod, které mají vést k vytvoření státu v polarizované společnosti, kde majorita i minorita žijí v nejistotě, nevede ke kýženým výsledkům, ale vlastně podkopává své vlastní úsilí. Nejistota kosovská státnost neumožňuje jasně se opřít o albánskou většinu, která se stále intenzivně vymezuje vůči pololegitimním (z hlediska mezinárodního uznání) nárokům srbské ex-většiny. Srbská menšina žijící na území Kosova zároveň fakticky ztrácí své většinové postavení z bývalé Jugoslávie a ostře se vymezuje vůči samotné existenci Kosova. Obě skupiny tak žijí v prostředí nejistoty, obav a snah o budování či uchování silné pozice na kosovském území, což upevňuje stereotypy na obou stranách i proces budování vlastní identity na základě vymezování se vůči druhé skupině (orientalismus).

Pokusila jsem se ukázat, že v tomto prostředí nelze pracovat s kategoriemi „etnická skupina“ „Srbové“ či „Albánci“ jako s neutrálními kategoriemi. Naopak jejich využívání zasazuje rozvojovou spolupráci do procesu konstrukce identit, stereotypů a představ o úmyslech druhé strany. Rozvojová spolupráce zaměřená na jednotlivé skupiny vede v polarizované společnosti k potvrzování obou skupin a nepřispívá k jejich vzájemné komunikaci. Tím vlastně odděluje obě strany a umožňuje jim dále rozvíjet stereotypy o „druhé“ straně. Tím rozvojová pomoc přispívá k reprodukci vize společnosti rozdělené na dva tábory a zapadá do polarizované logiky uvažování o „těch druhých“. Kvůli tomu ale prakticky není možné dosáhnout kýženého cíle – vybudování funkční sociální jednotky na vymezeném území.

V rámci textu jsme si také představili koncept funkčního síťování. Tento koncept si jistě zaslouží další výzkum a pečlivé metodologické zpracování. V tomto textu není představen jako „spása“ či „řešení“ kosovské problematiky. Má spíše vést k zamyšlení nad možnými cestami mezinárodního angažmá v rozdělených společnostech slabých států. V rámci konceptu jsme vycházely z obecně přijímaných východisek slabé státnosti a lidského rozvoje a pokusily jsme se na jejich základě dojít k alternativnímu způsobu poskytování rozvojové pomoci. Výzkum v kosovském prostředí ukázal, že základní předpoklad, že lidé spolu jsou schopni přes etnické (náboženské, historické) antagonie spolupracovat za účelem blahobytu – v drobném obchodě, směně zboží a dalších ekonomických aktivitách jednotlivců – se potvrzuje.

Domnívám se proto, že dělení společnosti po jiných liniích než jsou ty, kvůli kterým je společnost paralyzovaná, může vést k vytváření společných (neetnických a nepolitických) zájmů skupin (v našem případě skupiny definované na základě způsobu obživy), které budou etnicky smíšené a tím pomáhat překlenutí zdánlivě nepřekročitelných štěpných linií.

Seznam zdrojů

Literatura

BERCOVITCH, Jacob a JACKSON, Richard (2009): *Conflict Resolution in the Twenty-First Century*. University of Michigan Press.

BOOTH, Kenneth (2007): *Theory of World Security*. Cambridge: Cambridge University Press.

BULL, Hedley (2000): The State's Positive Role in World Affairs. In: Alderson, Kai a Hurrell, Andrew (eds.): *Hedley Bull on International Society*. London: Macmillan Press.

BULL, Hedley (2002): *Anarchical Society*. New York: Palgrave.

BUZAN, Barry a HANSEN, Lene (2009): *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge University Press.

BUZAN, Barry a LITTLE, Stuart (2000): *International systems in World History*. Oxford University Press.

BUZAN, Barry, WILDE, Jaap de a WAEVER, Ole (2005): *Bezpečnost. Nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií.

CRONIN, Bruce (2007): The Tension Between Sovereignty and Intervention in the Prevention of Genocide. *Human Rights Review*, roč. 8, č. 4, s. 293–305.

ELIÁŠ, Karel (2008): Stát a občanský zákoník. *Právní rozhledy* 3/2008, s. 81–86.

ESCOBAR, Arthuro (1995): *Encountering Development*. Princeton University Press.

GALTUNG, Johan (2007): Peace by peaceful conflict transformation. In: Galtung, Johan a Webel, Charles (2007): *Handbook of Peace and Conflict Studies*. Routledge.

CHINN, Jeff a KAISER, Robert (1996): *Russians as the New Minority*. Boulder: Westview Press.

KER-LINDSAY, James (2009): *Kosovo. Path to Contested Statehood in the Balkans*. London a New York: I. B. Tauris.

NAXERA, Vladimír (2012): Korupce a postkomunismus. *Středoevropské politické studie* 2–3/2012, s. 248–271.

PICKERING, Michael (2001): *Stereotyping*. Palgrave.

ROSŮLEK, Přemysl (2008): Makedonie: Po demontáži národního státu Makedonců. In: Cabada, Ladislav a kol.: *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: VŠE, s. 338–358.

ROTBURG, Robert (2004): *When states fail*. Princeton University Press.

SAID, Edward (2008): *Orientalismus*. Praha, Litomyšl: Paseka.

SARTORI, Giovanni (2000): *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci*. Praha: Dokořán.

SEN, Amartya (2000): *Development as Freedom*. New York: Alfred A. Knopf.

SEN, Amartya (2003): Development as Capability Expansion. In: Fukuda-Parr, Sakiko a Kumar, A. K. Shiva (eds.): *Readings in Human Development: Concepts, Measures and Policies for a Development Paradigm*. New Delhi, New York: Oxford University Press, s. 3–15.

TESAŘ, Filip (2007): *Etnické konflikty*. Praha: Portál.

THOMAS, Caroline (2001): Global governance, development and human security: exploring the links. *Third World Quarterly*, roč. 2, č. 2, s. 159–175.

WAISOVÁ, Šárka (2008): *Poválečná obnova a budování míru*. Brno: IIPS.

WEBER, Cynthia (1995): *Simulating Sovereignty*. Cambridge University Press.

WEBER, Max (1919). *Politics as Vocation* (<http://www2.southeastern.edu/Academics/Faculty/jbell/weber.pdf>, 12. 10. 2012).

Prameny

Law No 02/L-37 *On the Use of Languages* (http://www.assembly-kosova.org/common/docs/li-gjet/2006_02-L37_en.pdf, 27. 10. 2012).

MINISTRY OF PUBLIC ADMINISTRATION (2011): *Gross domestic product by expenditure approach in Kosovo 2004–2010*. Pristina: Ministry of Public Administration of Kosovo.

OBSE (2008): *Implementation of the Law on the Use of Languages by Kosovo Municipalities*. Pristina: OBSE a UNMIK.

UNDP (2012). *Kosovo Human Development Report 2012 – Private Sector and Employment*. Pristina: UNDP.

UNDP a USAID (2012): *Public Pulse Report 3*. Pristina: UNDP.

UNICEF (2004): *Education of Minority Children in Kosovo*. Pristina: UNICEF.

Internetové zdroje

Britannica: *Kosovo's Road to Independence in Pictures*, <http://www.britannica.com/blogs/2011/02/kosovo-s-road-to-independence-in-pictures/>, 23. 10. 2012.

EULEX Strengthening Division: <http://www.eulex-kosovo.eu/docs/strengthening/Strengthening-FACT-SHEET.jpg>, 24. 10. 2012.

Guardian: *Spain Exposes EU split as US leads recognition*, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/feb/19/kosovo.serbia>, 22. 10. 2012.

Kosovo Thanks You: *Who Recognized Kosovo as an Independent State?* <http://www.kosovothanksyou.com/>, 24. 10. 2012.

Pravda.sk: *Slovensko postoj nemení, nezávislosť Kosova neuzná*, http://spravy.pravda.sk/slovensko-postoj-nemeni-nezavislost-kosova-neuzna-fh8-/sk_domace.asp?c=A100722_172832_sk_domace_p23, 22. 10. 2012.

Reuters: *Romania will not recognize Kosovo independence*, <http://www.reuters.com/article/2008/02/18/us-kosovo-romania-idUSL18447620080218>, 22. 10. 2012.

Reuters: *Russia: ruling won't make Kosovo independence legal*, <http://in.reuters.com/article/2010/07/22/idINIndia-50330920100722>, 22. 10. 2012.

The Hague Justice Portal: <http://www.haguejusticeportal.net/index.php?id=11906>, 22. 10. 2012.

Transparency International: *Corruption Perception Index 2011*, <http://cpi.transparency.org/cpi2011/results/>, 12. 10. 2012.

UNMIK official webpage: <http://www.unmikonline.org/Pages/about.aspx>, 24. 10. 2012.

Summary

In this article, the author attempts to introduce the development co-operation and the post-conflict reconstruction of Kosovo in a new perspective. In the first part of the text, the author verifies a very important presumption of the entire text – that post-conflict recon-

struction, which currently also includes development co-operation, is by the main providers carried out so that it results in the establishment of a functioning state unit similar to other successful state units.

It was demonstrated that the establishment of a state must necessarily take place in accordance with certain rules that should lead to the establishment of a similar unit, because any other result could not lead to a internationally acceptable – literally recognisable – result – a modern state. The structure of the contemporary international system does not recognise any other territorially-social unit than a state, and there is a fairly clear consensus regarding what roles a state should fulfil and what functions it should have.

Post-conflict reconstruction must necessarily also include the requirement for the establishment of such a unit. The case of Kosovo is particularly interesting because the success of such a reconstruction can lead to the creation of a wider international consensus regarding whether Kosovo even is a state. However, the establishment of state structures is, in fact, inseparable from post-conflict reconstruction, because the international community has so far never (and not even in the case of Kosovo) established a different kind of unit. The factual separation of Kosovo from Serbia leads to the fact that international organisations and state, either willingly or unwillingly, establish the institutions known from other functioning states in Kosovo.

In the second part of the text, the author attempts to demonstrate that the usage of methods which are supposed to lead to the establishment of a state in a polarised society, where both the majority and the minority live in uncertainty, does not bring the desired results and, in fact, undermines its own efforts. The uncertain Kosovan statehood does not make it possible to entirely rely on the Albanian majority, which still intensively determines itself against the semi-legitimate (from the point of view of international recognition) demands of the Serbian ex-majority. At the same time, the Serbian majority living on the Kosovan territory loses its majority position in former Yugoslavia and strictly determines itself from the existence of Kosovo itself. Both groups then live in uncertainty, worried and efforts for the establishment or retention of their strong position within the Kosovan territory, which confirms the stereotypes on both sides as well as the process of the creation of own identity on the basis of orientalism (the self-determination against the other group).

The author attempted to demonstrate that in such an environment, it is impossible to use the „ethnic group“, „the Serbians“ and „the Albanians“ categories in a way similar to using neutral categories. On the contrary, the usage of those categories places development co-operation into the process of the constructions of identities, stereotypes and conceptions about the intentions of the other side. Development co-operation focused on the particular groups leads to a polarised society of both of the divided groups and does not contribute to their mutual communication. It, therefore, divides the two groups even more and enables them to further develop the stereotypes about the „other“ side. Development co-operation, in fact, contributes to the reproduction of the vision of a society divided

into two groups and fits into the polarised logic of thinking about „the others“. Due to this, it is virtually impossible to reach the desired goal – the establishment of a functional social unit within a designated territory.

The article also introduces the concept of functional networking. This concept undoubtedly deserves to be researched further and to be carefully methodologically analysed. In this article, it is not presented as „redemption“ or „the solution“ of the Kosovo issue. It is, in fact, supposed to evoke thoughts regarding the possible future ways of the international engagement in the divided societies of weak states. Within the concept, the author used the generally accepted solutions to weak statehood and human development, and, based on those solutions, attempted to reach an alternative way of the provision of development aid. Research of the Kosovan environment showed that the basic pre-requisite for people to, despite ethnical (religious, historical) antagonism, be able to co-operate with the common goal of well-being – in small trade, exchange of goods and other economic activities of individuals – was confirmed.

The author, therefore, assumes that the division of society on the basis of other characteristics than those that led to the paralysation of the society, can lead to the establishment of common (non-ethnical and non-political) interests of the particular groups (in our case those are the groups defined on the basis of the way they find food), which will be ethnically mixed, and thus help to bridge the seemingly un-bridgeable cleavages.

Pavel Hlaváček

Paradigmata americké zahraniční politiky aneb legitimace moci pomocí „Mnichova“ a „Vietnamu“

Abstract:

The aim of this article is to demonstrate that all American administrations since 1945 justified the usage of the American armed forces by making an analogy with either the experience of the Second World War (“the Munich Paradigm”), or the experience of the Vietnam War (“the Vietnam Paradigm”). Those two wars represent crucial turning points in the development of the US foreign policy. They contributed to the creation of two models of the decision making process, which changes approximately every 20 years, when a new generation of Americans gains power. Internationalists favour foreign interventions, because they believe it is the best way to keep America safe from threats. Isolationists, on the other hand, reject pro-active foreign policy and do not believe that America should play the role of the world’s policeman. So far, almost all American presidents since 1945 followed the Munich analogy and only two followed the Vietnam analogy.

Keywords: American Foreign Policy, Paradigms, Second World War, Vietnam War, Munich, Vietnam, U.S. Presidents